

з дітьми в домашніх умовах співами, музикою, танцями. Педагог В.Абратава в статті “Пропаганда эстетической культуры среди родителей” (Дошкольное воспитание. – 1980. – №12) зазначає: “Організація вільного часу в сім’ї значно поліпшилась”. Разом з дітьми батьки робили іграшки, а потім приносили в дитячий садок, щоб показати іншим дітям та вихователям. Педагог І.Іваніхіна у статті “Педагогическое просвещение родителей” (Дошкольное воспитание. – 1981. – №3) висвітлює досвід батьків у вихованні естетичних смаків дітей. Вона виказує користь відвідування музеїв, виставок, картинних галерей. Педагог вважає, що естетичні почуття, сприйняття прекрасного не тільки збагачують людину, його духовний світ, але й організують, направляють його поведінку та вчинки.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальшого розвитку у даному напрямку. Проаналізувавши публікації вітчизняної журналістики другої половини ХХ століття, можна зробити висновки, що висвітлення проблем формування особистості дитини дошкільного віку в родині набувало великого значення у досліджуваній період.

Висвітлення питань формування всебічно розвинутої особистості на сторінках журналів зазначеного періоду сприяло підвищенню інтересу батьків до сімейного виховання. В свою чергу, підвищення інтересу батьків до своєї дитини як особистості, до становлення її поглядів, формування її здібностей, становлення характеру, сприяло покращенню виховних функцій сім’ї через підвищення рівня педагогічної освіти батьків. Крім того, систематична педагогічна просвіта збуджувала потребу батьків до самоосвіти та самовиховання, створюючи тим самим у родині сприятливі економічні, соціальні і культурно-побутові умови для здійснення батьками важливішої функції – виховання дітей і підготовки їх до самостійного життя і праці.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Авраменко О.О. Проблема соціалізації особистості в педагогічній системі Марії Монтесорі / О.О. Авраменко: Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету ім. Павла Тичини / Гол. ред.: Мартинюк М.Т. – Умань, 2007. – С.7-11.
2. Поніманська Т.І. Основи дошкільної педагогіки. – К.: Абрис, 1998.
3. Рибак Г. Спільно з сім’єю // Дошкільне виховання. – 1979. – №7. – С.17.
4. Рябухін М. Перші уроки працьовитості // Дошкільне виховання. – 1981. – №7. – С.10-11.
5. Деркач О. Виховувати разом // Дошкільне виховання. – 1985. – №12. – С.14.
6. Степанова А. Я допоможу // Дошкільне виховання. – 1983. – №3. – С.26.
7. Урбанська О. Родительская конференция: воспитание детей в семье // Дошкольное воспитание. – 1981. – №8. – С.93-94.
8. Артемова Л. Особисте і спільне // Дошкільне виховання. – 1980. – №4.

УДК 373.25 П 27

Л.В. Перхун

ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА В УКРАЇНІ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

У статті розглядаються спроби переходу української системи освіти до інклюзивної моделі навчання та виховання. Проаналізовано сучасний стан проблеми: визначено перешкоди, рекомендації та шляхи реалізації залучення неповносправних дітей у систему дошкільної та загальної середньої освіти в Україні.

In the article are considered the attempts of passing of Ukrainian educational system to the inclusive training model. Is examined the modern state of the problem: are defined the obstacles, recommendations and realization's ways of integration of children with special needs to the preschool and school education in Ukraine.

Актуальність дослідження. Система освіти в Україні розглядається як основа національного і духовного відродження суспільства. Сьогодні світова спільнота переходить

до нової парадигми – “єдине суспільство, яке включає людей з різноманітними проблемами” [3].

Дотримання та реалізація прав кожної дитини народитися здоровою, вижити і скористатися умовами для всебічного розвитку, бути надійно соціально і психологічно захищеною до певної міри ускладнюється, оскільки ці гарантії мають децю декларативний і риторичний характер. Не розроблено поки що й механізми державного і громадського контролю за виконанням уже існуючих нормативів. Дотепер в Україні відсутній Закон “Про освіту дітей з особливостями психофізичного розвитку”, що відчутно гальмує створення гнучкої державної системи ранньої комплексної реабілітації дітей, не сприяє об’єднанню зусиль держави, батьків таких дітей та громадських організацій для досягнення цієї мети.

До сьогодні не набуло нормативного статусу розроблене вченими положення про інтегроване (інклюзивне) навчання, що ускладнює практичне розв’язання багатьох морально-психологічних, організаційних, нормативно-правових та фінансових проблем. Як свідчить досвід, у загальноосвітніх закладах не створено відповідної бази для корекційного блоку, який є невід’ємною складовою спеціальної освіти. Це стримує реалізацію принципу корекції порушень психічного розвитку (мовлення, мислення, уяви, сприймання, психомоторики тощо) у ранньому віці, не сприяє запобіганню подальших відхилень у психічному, особистісному розвитку, формуванні провідних психічних функцій, спричиняє виникнення вторинної інтелектуальної недостатності [4].

Метою даної статті є показати, що й українська держава не стоїть осторонь проблем дітей з особливими потребами, а створює умови для навчання та постійної реабілітації неповносправних. Адже турбота про дітей з особливостями психофізичного розвитку та визнання їх рівноправними членами суспільства є однією з ознак демократії.

Практичне здійснення ідеї навчання дітей з особливостями психофізичного розвитку в інтегрованому середовищі вимагає цілеспрямованої підготовки у вищих навчальних закладах спеціалістів різного профілю, у тому числі психологів, логопедів, сурдоперекладачів, асистентів-учителів, для задоволення освітніх потреб таких дітей, створення розгалуженої мережі закладів післядипломної педагогічної освіти.

Саме тому питання інклюзивної моделі освіти є предметом досліджень багатьох вітчизняних науковців. *Аналіз останніх публікацій* засвідчив, що фахівці різних галузей знань вивчають шляхи, можливості та способи переходу від системи спеціальних навчальних закладів до інклюзивної моделі освіти, яка виправдала себе у багатьох країнах світу. Велику увагу різним аспектам цих проблем приділили Бастуй Н.А., Колупаєва А.А., Луценко І.В., Найда Ю.М., Ворон М. В., Журавель К. С., Козлова В.А., Сварник М., Шеремет М.К. та багато інших.

Виклад основного матеріалу. Проте, за останні роки набувають активніших форм державна підтримка дітей з особливостями психофізичного розвитку, сприяння втіленню прогресивних ідей у практику. У 2004 році в Україні було зареєстровано 135773 дитини з особливими потребами віком до 16 років, що становить 1,8 відсотків від загальної кількості дітей в Україні. За даними Міністерства освіти і науки України у 2005/2006 навчальному році освіту у спеціально організованих умовах здобувають 54,1 тис. дітей, які потребують корекції фізичного або інтелектуального розвитку у 396-ти спеціальних загальноосвітніх навчальних закладах. За даними Міністерства праці та соціальної політики України у системі соціального захисту діють (на кінець 2004 р.) 56 будинків-інтернатів для дітей з різними психофізичними проблемами, де перебуває 7716 дітей [2].

Спеціальна освіта в Україні включає дошкільні установи, загальноосвітні школи (крім дітей з вадами розумового розвитку); професійне навчання; додаткову школу, вищу освіту, післядипломну освіту і самоосвіту. Існують навчальні заклади (школи-інтернати) для специфічних категорій неповносправних дітей:

- з вадами розумового розвитку, включаючи дітей з незначними розумовими та соціально-емоційними відхиленнями, та дітей з важкими розумовими вадами;
- з порушенням слуху і глухі діти;

- з порушенням зору і сліпі діти;
- з важкими вадами мовлення;
- з ДЦП;
- з косоокістю і частковою втратою зору;
- з емоційними і поведінковими розладами.

Саме такі діти здебільшого залишаються захованими від українського суспільства. Не існує соціологічних даних, які б показали скільки дітей з неповносправністю живуть вдома, разом з батьками, й отримують освіту вдома. Ці діти цілковито ізольовані, оскільки школа у їхньому районі може бути недоступною і/або батьки не хочуть розлучатися з дитиною та віддавати її у школу-інтернат.

В Україні існує майже тридцять законів, декретів та кодексів, які певною мірою звертаються до проблем дітей з особливими потребами та їхніх сімей. Законодавчі акти, що стосуються освіти, включають: “Закон України про освіту” (1991); “Закон України про загальну середню освіту” (1999); “Закон України про початкову освіту” (2001); “Закон про професійну освіту” (1998) та “Закон про вищу освіту” (2002). Проблема полягає у тому, що сучасне законодавство зосереджене на створенні й збереженні мережі закладів спеціальної освіти для дітей з особливостями психофізичного розвитку, а не на розвиток інклюзивних моделей освіти. Не існує окремої фундаментальної концепції, яка б стосувалася дітей з особливостями психофізичного розвитку в Україні.

Зважаючи на вище викладене, Інститут спеціальної педагогіки розпочав широкомасштабний експеримент, метою якого є створення та апробація нових моделей спеціальної освіти, які б сприяли реалізації прав дитини на рівний доступ до якісної освіти і водночас забезпечували надання їй комплексних психолого-педагогічних, медичних і соціальних послуг. У рамках цих моделей учні не тільки мають вписатися у загальноосвітню систему, стати частиною дитячого колективу, але й отримати достатній обсяг послуг, необхідні соціальні навички, відчутти себе потрібними.

У суспільстві, в засобах масової інформації, серед науковців та педагогічної громадськості закономірно постають питання: “Чи готове наше суспільство (морально, психологічно і соціально) задовольнити навчальні потреби дітей з психофізичними порушеннями в середовищі “здорових” однолітків?”, “Чи зможуть ці діти “вписатися” в загальноосвітній простір, розкрити свої потенційні можливості і стати корисними членами суспільства? ” На сьогодні мало хто з науковців візьме на себе сміливість, аби позитивно оцінити ці кроки [1].

Концепція інклюзивного навчання є складною і багатоаспектною проблемою. Вона містить низку сегментів, без попереднього розв’язання яких ця ідея приречена на неуспіх. Потрапивши до загальноосвітнього закладу, глуха, незряча, розумово відстала дитина залишиться самотньою, з комплексом проблем. Якщо одночасно з цим не розширюватиметься рівень і обсяг спеціальних освітніх послуг, зокрема таких як: навчання за індивідуальними навчальними планами, програмами, підручниками (особливо в початковій школі); наявність спеціального обладнання, дидактичних матеріалів; надання діагностичних, консультативних і дійових послуг спеціалістами (логопедичні, медичні, соціальні, фізіотерапевтичні та ін.) – освіта такої дитини приречена на поразку.

З метою реалізації основних положень Конвенції ООН про права дитини, формування нової філософії державної політики щодо дітей з особливостями психофізичного розвитку, реалізація та поширення моделі інтегрованого навчання цих дітей у загальноосвітніх навчальних закладах, забезпечення нормативно-правової та навчально-методичної бази в Україні розпочато державний експеримент з навчання цих дітей у загальноосвітньому просторі. Науково-педагогічний експеримент реалізується в рамках програми Всеукраїнського фонду “Крок за кроком”, який було засновано в 1999 році Міжнародним фондом “Відродження”. Наукове керівництво експериментом здійснюється Інститутом спеціальної педагогіки АПН України.

На початку експерименту визначилося ставлення громадськості до втілення ідей інклюзивної освіти. Проведені дослідження свідчать про неоднозначне ставлення до цих питань зі сторони батьків, педагогів, учнів спеціальних закладів та масових загальноосвітніх шкіл. На підтримку інтегрованого навчання виступили майже 90% батьків, діти яких навчаються в інтегрованих умовах, 58% вчителів загальноосвітньої школи і менше 10% педагогів спеціальних закладів. Не виправданою ідеєю інтегрованого навчання вважають майже 75% педагогів спеціальних шкіл. Результати дослідження засвідчили: батьки дітей з особливими освітніми потребами переконані, що найсприятливішими умовами для виховання й навчання їхніх дітей є школи, де діти можуть успішно навчатися, реалізуючи свій потенціал, спілкуватися з однолітками та мати доступ до всіх ресурсів цієї громади. Більшість батьків – учасників проекту – отримали можливість брати активну участь у навчанні своїх дітей: через відвідування уроків, роботу в якості помічників педагогів, розроблення індивідуалізованого навчального плану для своїх дітей у команді з педагогами та іншими фахівцями, отриманні консультацій фахівців і педагогів. Проте самі батьки так само потребують значної підтримки – для них важливо спілкуватися з іншими батьками, які мають подібні проблеми та інтереси; батькам потрібна допомога фахівців, потрібна інформація про інші додаткові послуги тощо [5].

Педагоги шкіл-інтернатів небезпідставно вважають, що спеціальні навчальні заклади мають набагато більше умов для надання освітніх послуг (у тому числі корекційно-реабілітаційних) дітям з особливостями психофізичного розвитку. Враховуючи необхідність зміни у ставленні педагогів до інтегрованого навчання, одним із основних напрямків розпочатого експерименту стала підготовка педагогів до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах масових навчальних закладів шляхом проведення тренінгів і курсів підвищення кваліфікації.

За час реалізації *першого етапу* експерименту у 2001-2002 рр. було розроблено програму та складено план дослідницької діяльності, затверджено склад учасників експериментальної роботи, розроблено програму підготовки вчителів/вихователів класів/груп інклюзивного навчання на 72 години та програму тренінгів на 18-36 годин. На базі 4 інститутів післядипломної освіти в Полтаві, Львові, Івано-Франківську та Білій Церкві реалізуються проблемно-тематичні курси. На базі експериментальних закладів освіти на постійній основі проходять тренінги. Для визначення критеріїв рівня розвитку дітей експериментальних класів/груп використовувалися стандарти “Крок за кроком” для класів/груп та педагогів, а також критерії рівня розвитку, які визначені в посібнику “Діти з особливими потребами в загальноосвітньому просторі”. Адаптовано форми спостережень за розвитком дітей 3-5 та 6-10 років, які використовуються в інклюзивних класах/групах.

Другий етап експерименту – експериментально-інформаційний (формуючий експеримент) – проходив у 2003 – 2005 рр. За цей час було розроблено методичні рекомендації для педагогічних працівників експериментальних шкіл з питань змісту та технологій інклюзивного навчання; підготовлено та апробовано методичні матеріали, посібники. За цей час було створено сім ресурсно-тренінгових центрів, послугами яких можуть скористатися педагоги, батьки, представники громадських організацій, а також інші зацікавлені особи. Видано посібники “Розвиток модельних центрів інклюзивної освіти для дітей з особливими потребами”, “Підготовка до школи дітей з особливими потребами в умовах сім’ї: поради батькам”. Розділ “Інтегроване навчання” внесено до Закону “Про спеціальну освіту” і подано до відповідної комісії ВР України. Розроблено критерії та механізми оцінювання впливу експериментальної програми на його учасників, а також проведено дослідження впливу інклюзивної моделі освіти на учасників проекту [2].

У рамках програми “Інклюзивна освіта” Фондом було реалізовано проекти “Реалізація прав людини через рівний доступ до якісної освіти” (2001-2002 рр.), “Змінимо світ для дітей з особливими потребами – кроки до партнерства” (2002 р), “Адвокатство батьків – обстоювання права на інклюзивну освіту для дітей з особливими потребами” (2003р.), “Розвиток модельних центрів інклюзивної освіти для дітей з особливими потребами” (2003-

2005 рр.), “Створення ресурсних центрів для батьків дітей з особливими потребами” (2005-2007 рр.).

Сьогодні в Україні цю програму реалізують 20 експериментальних закладів освіти, які налічують 49 експериментальних класів/груп. 178 дітей з особливими освітніми потребами навчаються в класах/групах інтегрованого навчання, на базі 4 інститутів післядипломної освіти реалізуються проблемно-тематичні курси. 393 педагогічних працівників пройшли курс навчання за програмою “Залучення дітей з особливими потребами” (за даними ВФ “Крок за кроком”) [2].

У 2008 році розпочато новий проект “Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами в Україні” за фінансової підтримки Канадського Агентства з міжнародного розвитку (КАМР). Цей п’ятирічний проект (квітень 2008р. – березень 2013р.) є результатом ретельної роботи і відданості справі інклюзії та захисту прав людей і дітей з неповносправністю багатьох партнерів в Україні і Канаді. У цьому проекті Канадський центр вивчення неповносправності (КЦВН) працює з ключовими партнерами в Канаді, а саме: коледжем Грант МакЮен і в Україні – з організацією Крок за кроком, Національною Асамблеєю інвалідів України та Інститутом спеціальної педагогіки. Центральними у проекті є два пілотних регіони: Львів і Сімферополь (Крим). КЦВН буде продовжувати працювати у партнерстві з університетом Манітоби, Університетом Вінніпегу, урядом провінції Манітоба, організаціями неповносправних з цілої Канади; та буде створювати нові проекти з організаціями різних освітніх секторів Канади.

Основні зусилля щодо спричинення змін буде спрямовано на два регіони в країні, а саме: Львівська область і Крим, в останньому особливу увагу буде зосереджено на м. Сімферополь. Київська область буде залучена до проекту настільки, щоб відображати загальнонаціональний ракурс політики, освіти та громадянського суспільства. Результати проекту будуть поширені на інші регіони України, зокрема у Запорізькій та Дніпропетровській областях.

Для того, щоб досягнути цих результатів, партнери, задіяні у кожному вихідному регіоні включатимуть Міністерство соціального захисту і праці та Міністерство освіти і науки (України та АР Крим), Інститут спеціальної педагогіки, НУО “Крок за кроком”, Національну асамблею неповносправних, Львівський ресурсний центр незалежного життя, мережу неповносправних жінок і дитячий інформаційно-реабілітаційний центр “Аюрведа”. Цільові групи/ організації, для яких плануються зміни, включають різні навчальні заклади (Інститут підвищення кваліфікації учителів, Національний педагогічний університет ім. М. Драгоманова, Національний університет ім. І. Франка, Національний університет “Львівська політехніка” та Сімферопольський педагогічний університет), а також неурядові організації (товариство “Надія”, товариства з Нового Роздолу та Бродів, реабілітаційні та інформаційні організації, а також неповносправних і повносправних).

Висновки. Вперше в Україні на науковій основі започатковано організоване навчання осіб з особливостями психофізичного розвитку в інтегрованих умовах із забезпеченням нормативно-правової та навчально-методичної баз, необхідного корекційного блоку, а також створенням відповідних побутових умов.

Науково-теоретичним підґрунтям здійснення інтегрованого навчання є “Концепція реабілітації дітей-інвалідів та дітей з обмеженими фізичними чи розумовими можливостями”, “Державний стандарт початкової загальної освіти”, “Концепція Державного стандарту спеціальної освіти для дітей з особливими потребами”, “Проект Державної спеціальної освіти”.

Реалізація цих заходів допоможе зміцнити спроможність цільових закладів на державному, регіональному і муніципальному рівнях Міністерства праці і соціального захисту та Міністерства освіти і науки України; розробити необхідну політику у підтримку інклюзії дітей з неповносправністю у загальноосвітні школи і громаду; створити інклюзивні освітні програми і зміцнити громадянське суспільство з метою захисту інтересів дітей з особливостями психофізичного розвитку і надання їм необхідних послуг.

Отже, світовий досвід інклюзій, виправданий часом та підтверджений позитивними результатами, свідчить – Україна на вірному шляху.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бондар В. Особливості дітей з особливими потребами: пошуки та перспективи.
2. Ворон М.В., Найда Ю.М. Інклюзивна освіта: українські реалії // “Підручник для директора”, видавництво “Плеяди”, червень, 2006.
3. Колупаєва А. Інтегративні тенденції в освіті дітей з особливими потребами / Інклюзивна школа: особливості організації та управління: Навчально-методичний посібник / Кол. авторів: А.А. Колупаєва, Ю.М. Найда, Н.З. Софій та ін.: За заг. ред. Л.І. Даниленко. – К., 2007. – 128 с.
4. Створення ресурсних центрів. Посібник для батьків дітей з особливими освітніми потребами. – Всеукраїнський фонд “Крок за кроком”. – К.: ФОП П.М. Придатченко, 2007. – 216 с
5. Як досягати змін: Посібник для батьків і педагогів з обстоювання та захисту прав дітей з особливими освітніми потребами та громадської діяльності. – Всеукраїнський фонд “Крок за кроком”. – К.: ФОП П.М. Придатченко, 2006. – 140 с.

УДК 37.014.3

О.Б. Полєвікова

ДОШКІЛЬНА ОСВІТА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

У статті висвітлено міжнародну діяльність Херсонського державного університету в контексті співпраці з Єв.Фрѐбельсеминаром (м.Кассель, Німеччина) щодо формування професійної компетентності вихователя дошкільного навчального закладу в умовах глобалізації.

In the article international activity of the Kherson state university is reflected in the context of collaboration with Ev.Frobelseminar (Cassel, Germany) in relation to forming of professional competence of preschool educational establishment educator in the conditions of globalization.

Постановка проблеми. Соціально-економічний розвиток України, тенденції євроінтеграції, світові процеси глобалізації та інформатизації суспільства визначають нові напрями і пріоритети розвитку освітньої галузі. Обговорення проблеми “освіта в умовах глобалізації” здебільшого відбувається у технологічному аспекті з точки зору формування і розвитку єдиного міжнародного освітнього середовища, вирішення таких завдань, як уніфікація вимог до національних систем освіти і стандартизація технологій навчання, управління знаннями в умовах глобалізації і конвергенції освітніх ринків. Безумовно, вплив глобальних політичних, економічних і соціальних трансформацій на систему освіти країн Східної Європи приводить до здійснення проектів покращення форм і змісту освіти, зміни світогляду педагога. У зв’язку з інтеграційними освітніми тенденціями та модернізацією системи освіти проблема адекватного осмислення зазначених процесів набуває особливої актуальності в Україні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Розгляд філософських засад систем європейської освіти здійснюється у фундаментальних працях Б.С.Гершунського, О.П.Огурцова, В.В.Платонова. Сучасна європейська освіта постає як система раціональних способів впливу на особистість відповідно до соціально значущих цілей у працях М.Я.Басова, П.П.Блонського, С.А.Шапіро, П.П.Лазурського, К.А.Шварцман, В.Д.Шадрікова, Б.І.Ладижець, В.Розіна, Б.Гершунського. Аналіз і оцінка стану розвитку освітньої сфери в Україні, проблем та їх причин, рекомендації і досвід реформування української освіти за роки незалежності країни міститься у працях національної фахової освітянської еліти, міністрів освіти різних років І.Зязюна, П.Таланчука, М.Згуровського, В.Кременя, С.Ніколаєнка, І.Вакарчука, визнаних фахівців академічних кіл В.Андрущенко, В.Брюховецького.